

ELORE (ISSN 1456-3010), vol. 18 – 1/2011.

Julkaisija: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry.

[http://www.elore.fi/arkisto/1_11/saate_heimo.pdf]

SAATTEEKSI: FOLKLORISTIT JA INTERNET – AAVE KONEESSA?

Anne Heimo

World Wide Web tuli julkiseen käyttöön vuonna 1992. Kaksi vuotta myöhemmin aloitetaan *Elektroristin*, nykyisen *Eloren*, julkaiseminen. Ensimmäisessä numerossa folkloristi Jyrki Pöysä kuvailee uuden ”sähköpostilehden” syntyvaiheita ja pohtii sen tulevaisuutta. Uudessa olomuodossa julkaistu lehti edellytti myös lukijoiden ohjeistamista sen moninaiisiin käyttötapoihin. Lehteä kehoitettiin tallentamaan, tulostamaan ja kopioimaan – ja jopa korjailemaan kirjoituksia omalla tietokoneella paremmin itseä miellyttävään asuun. Arvioidessaan uuden julkaisukanavan tarjoamia mahdollisuuksia Pöysä arvelee kuvien liittämisen teksteihin helpottuvan. Folkloristeille erityisen kiinnostavana hän piti mahdollisuutta liittää mukaan ääntä ja rohkeni jopa esittää: ”Ehkäpä jo 1995 jouluksi saadaan kasaan puhuva numero?” (Pöysä 1994.)

Muutama vuosi myöhemmin vuonna 1997 Suomalaisen Kirjallisuuden Seura sai oman sähköpostiosoitteen ja äänitarkiston tutkija Ulla Lipponen aloitti kiertoviestien keräämisen. Seuraavan kymmenen vuoden aikana SKS:aan virtasi jos jonkinlaista kuvaa, ääntä ja sovellusta. Kolumnissaan kiertoviestien tallentamiseen osallistunut Jukka Saarinen kuvaa tätä kymmenvuotisjaksoa ajaksi, jolloin suomalaiset totuttelivat sähköpostiin ja siitä tuli heille tärkeä.

Internetistä, verkosta, netistä on tullut entistä keskeisempi osa arkipäiväämme 2000-luvun kuluessa. Kuten jokainen voi itsekkin todeta, teemme verkossa pitkälti samoja asioita kuin sen ulkopuolella: välitämme kuulumisia, pidämme yllä ihmissuhteita, keskustelemme, kiistelemme, haemme ja jaamme tietoa, pelaamme, kulutamme aikaa, käymme kauppaa ja ilmaisemme itseämme. Verkko on *omaksuttu kulttuurisesti*, kuten digitaalisen kulttuurin professori Jaakko Suominen (2009, 8–9) kutsuu tätä prosessia. *Tilastokeskuksen* (2010) mukaan internetiä käyttää jo 86 % Suomen väestöstä. Näistä peräti 42 % on lisäksi rekisteröitynyt johonkin verkkoyhteisöön. Pelkästään Facebookin käyttäjiä arvioidaan olevan Suomessa tällä hetkellä lähes 2 miljoonaa ja maailmanlaajuisesti lähes 700 miljoonaa (<http://www.socialbakers.com/> 13.4.2011). Ikäkään ei enää vaikuta käyttöön, sillä jo yli 40 % 65–74 -vuotiaista suomalaisista

käyttää internetiä. Näiden *hopeasurffareiden* (silver surfers) määrää kasvaa koko ajan. Onkin aiheellista kysyä Robert V. Kozinetin (2010, 2–3) tavoin, voiko yhteisöjä tänä päivänä tutkia ilman, että tutkitaan myös näiden toimintaa verkossa?

Internet on kieltämättä haastava tutkimuskohde, koska se koostuu lukuisista osa-alueista – sovelluksista, toiminnoista, käytännöistä, esitys- ja vuorovaikutusmuodoista – ja näyttäytyy erilaisena kullekin käyttäjälle tämän valitsemien osa-alueiden mukaan. Lisäksi internet on jatkuvassa muutostilassa. Osa internetin moninaisista käyttömuodoista ja ilmiöistä elää vain hetken, osa pidempään. Ne voivat myös muuttaa muotoaan tai siirtyä uusille foorumeille. (Miller & Slater 2003, 14–15.) Tämän vuoksi internetiä ei ole hedelmällistä tarkastella yhtenä valtaisana kokonaisuutena, vaan esimerkiksi monisuuntaisena *välineenä*, joka mahdollistaa ihmisten välisen kommunikaation. Se voidaan myös nähdä *tilana*, kohtaamispaikkana tai tutkijan kenttänä, tai *alustana*, jolle voidaan liittää muiden viestimien sisältöjä ja toimintoja. (ks. Suominen 2009, 11.)

Internetin kulttuurinen omaksuminen näkyy jo hyvin folkloristiikan ja lähialojen opiskelijoiden opinnäytetöissä, joissa lähes kaikissa joko tutkitaan verkossa kokonaan tai osittain toimivia yhteisöjä, erilaisia verkkoilmiöitä tai käytetään verkkoa tutkimusaineiston hankinnassa. Sen sijaan näille opiskelijoille ei ole juuri tarjolla ajankohtaista tutkimuskirjallisuutta, jossa paneuduttaisiin internetiin käyttöön liittyviin metodologisiin ja tutkimuseettisiin kysymyksiin nimenomaan kulttuurien tutkijoiden näkökulmasta.

Folkloristi Alan Dundes arvioi jo vuonna 1980, että tietotekniikan kehittyminen tarjoaa uusia, jännittäviä mahdollisuuksia folkloren välittymiselle ja synnylle. Seuraavalla vuosikymmenellä Barbara Kirshenblatt-Gimblett (1995) vakuutteli folkloristeja siitä, että tietotekniikka ei tule hävittämään suullista perinnettä, vaan se tulee toimimaan sen kasvualustana. Aika on osoittanut, että näin on myös käynyt. Vuonna 2003 folkloristi Katja Laitinen aloitti uuden aikakauden suomalaisessa tutkimuksessa tarkastelemalla internetiä tutkijan kenttänä. Perinteentutkijat Johanna Uotinen (2005) ja Sari Tuuva-Hongisto (2007) käsittelivät kumpikin teknologian ja tietoyhteiskunnan kehitystä kulttuurisesta näkökulmasta väitöskirjoissaan. Tuoreimpiin esimerkkeihin kuuluu Olga Davydovan (2009) Suomessa asuvien venäjänkielisten etnisyydiskursseja käsittelevä tutkimus, jossa hän käyttää yhtenä aineistonaan nettikeskusteluja.

Uusimman, toukokuussa 2011 ilmestyneen, *Cultural Analysis* -lehden teemana on ”Virtually Global” ja *Open Folklore* -sivustolle sekä *The Folklorist's Web Handbook*iin on koottu koko joukko internetistä löytyviä folkloristisia lehtiä, arkistoja, tietokantoja ja muita resursseja. Näistä esimerkeistä huolimatta vain harva folkloristi on innostunut tutkimaan internet-kulttuuria. Pääosa internetistä löytyvien, folkloristiseksi määriteltävien ilmiöiden tutkimuksesta on tehty muilla tieteenaloilla, esimerkiksi mediatutkimuksessa ja yhteiskuntatieteissä. Myös folkloristiikan lähialoilla, kuten etnografiassa ja antropologiassa, kiinnostus on ollut vielä melko vähäistä – kansainväliselläkin tasolla. Suomen osalta erityismaininnan ansaitsee tässä yhteydessä Turun yliopiston kulttuuri-tuotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelmassa Porissa toimiva monitieteinen digitaalisen kulttuurin oppiaine, jonka tutkijat ovat tarkastelleet internetiä lukuisista eri näkökulmista (ks. esim. Saarikoski, Suominen, Turtiainen & Östman 2009).

Ensimmäisessä internetiä folkloristiikan näkökulmasta tarkastelevassa artikkelikoelmassa, Trevor J. Blankin toimittamassa *Folklore and the Internet* (2009), pohditaan

syitä folkloristien vähäiseen kiinnostukseen. Syyksi Blank esittää niin folkloristien kai-puun tutkia menneitä ja ”autenttisia” ilmiöitä kuin myös virtuaalisuuden vierastamisen, vaikka nykyään ei offline- ja online-elämän asettamiselle vastakkain ole perusteluja. Ei ole myöskään selvää, mitä folklorella ylipäättään tarkoitetaan internetissä. Blankin oma ehdotus on määritellä folklore melko laveasti: ”the outward expression of creativity – in myriad forms and interactions – by individuals and their communities”. (Blank 2009, 6.) Internetin virtuaalisesta luonteesta huolimatta verkossa on aina kyse ihmisten välisestä kommunikaatiosta. Tätä kommunikaatiota ovat amerikkalaiset folkloristit luonnehtineet termillä *vernacular* (ks. esim. Kirshenblatt-Gimblett 1995; Howard 2008; Blank 2009). Termi voidaan suomentaa *kansanomaiseksi*, *kotitekoiseksi*, *paikalliseksi* tai, kuten itse teen, *omaehtoiseksi*.

Sari Östman ja Riikka Turtiainen (2009, 337) määrittelevät *omaehtoisen kulttuurin* sisällöiksi, ”joita yksityishenkilöt luovat ja julkaisevat verkossa omista lähtökohdistaan käsin, vapaaehtoisesti ja luovasti, tosin valitsemansa julkaisupalvelun käytäntöihin sitoutuen”. Omaehtoista kulttuuria esiintyy teksteinä, kuvina, videoina, linkkeinä kaikilla mahdollisilla internet-foorumeilla ja sivustoilla. Omaehtoista kulttuuria voidaan tuottaa yksin ja yhdessä. ”Kaikki” voivat toimia omaehtoisina kulttuurintuottajina. Omaehtoisen kulttuurintuottajat eivät välttämättä pyri ammattilaiseksi alueillaan, mutta haluavat tunnustetun aseman omiensa parissa. Tunnustus voi näkyä kävijämäärinä, palautteena, vertaismielipiteinä tai näkyvyytenä muissa medioissa. Tutkija voi lähestyä omaehtoisen kulttuurin tuotteita erilaisista näkökulmista riippuen siitä, mikä niissä häntä kiinnostaa. Samaa tutkimusaineistoa voi siis tarkastella esimerkiksi sisällön, kommunikaation ja/tai yhteisöllisyyden kannalta. Perinteen käsitteellä viitataan yleisesti sukupolvelta toiselle välittyvään kulttuurisen tiedon siirtymisprosessiin ja niihin kulttuurisen tiedon ja osaamisen tuotteisiin, jotka sukupolvelta toiselle välittyvät (ks. Anttonen 2009, 2). Jos folklorea tarkastellaan tuotekeskeisestä ja historiallisesta näkökulmasta, sukupolvelta toiselle ja sukupolvien kesken (suhteellisen) pysyvänä välittyvänä, *voi* omaehtoisesta kulttuurista ajan myötä muodostua folklorea. Jos taas folkloren keskeisenä ominaisuutena pidetään välittymistä, toistettavuutta ja uusintamista, niin omaehtoinen kulttuuri *on* folklorea.

Eloressa on vuosien mittaan ilmestynyt joitakin internetiä käsitteleviä artikkeleita (esim. Östman 2008), mutta käsissäsi (ruudullasi) oleva lehti on ensimmäinen varsinaisesti aihepiiriin keskittyvä numero. Hyvänä johdatuksena teemaan toimii SKS:n äänitarkiston kokoelmapäällikön Jukka Saarisen kolumni ”Kiertoa verkossa” suomalaisten kiertoviestien keruuprojektista. Kolumnissaan Saarinen kertoo projektin vaiheista sekä sen aikana tapahtuneista muutoksista verkkoperinteessä. Kiertoviestien välittäminen sähköpostissa on vähentynyt selvästi. Onko kyse pysyvästä vähentymisestä vai perinteen siirtymisestä uudelle foorumille? Toisin kuin Jyrki Pöysä monen muun ohella aikoinaan ennusti, äänestä ei ole tullut verkkojulkaisemisen merkittävin ominaisuus, vaan visuaalisuudesta. Ihmiset luovat, manipuloivat, välittävät ja kommentoivat kuvia. Tutkija Kaarina Koski pureutuu katsausartikkelissaan ”Mediakulttuurin murros, YouTube ja folklore” omaehtoisen kulttuurintuottamisen tämänhetkiseen ehdottomaan ykköseen, YouTubeen. Muutamassa vuodessa YouTubeesta on tullut Googlen ja Facebookin jälkeen maailman kolmanneksi suosituin sivusto, jonka sisäl-

löstä noin puolet on käyttäjien itsensä tuottamaa tai kommentoimaa. Katsauksessaan Koski tarkastelee YouTuben remix-kulttuuria suhteessa vanhaan suulliseen perinteesseen ja löytää erojen lisäksi yhtäläisyyksiä. Suullisen perinteen uudesta käytöstä – tai pikemmin vanhan perinteen jatkumosta – on kyse myös tutkija Outi Lauhakankaan artikkelissa ”Internetin keskustelufoorumit sananlaskujen kasvualustana”, jossa hän tarkastelee sanaparsien käyttöä ja niiden muuntelua yhden yön aikana käydyssä verkkokeskustelussa. Viimeistään digitaalisen kulttuurin tutkija Anna Haverisen artikkelin ”Bittihautakiviä ja pikselimuistomerkkejä – kuolema- ja sururitualien virtualisaatio internetissä” kohdalla lukija varmistuu, että ihmiselämän kaikkia osa-alueita ja tunteita tosiaan käsitellään tänä päivänä myös internetissä.

FT Anne Heimo on omaehtoisesta historiantuottamisesta internetissä ja klikktivismistä kiinnostunut folkloristi Turun yliopistosta.

KIRJALLISUUS

- ANTTONEN, PERTTI 2009: Kulttuurin, perinnön ja perinteen kysymyksiä. – *Elore* 1/2009, 1–8. [Online] < http://www.elore.fi/arkisto/1_09/art_anttonen_09.pdf >
- BLANK, TREVOR J. 2009: Toward a Conceptual Framework for the Study of Folklore and the Internet. – Trevor J. Blank (ed.), *Folklore and the Internet. Vernacular Expression in a Digital World*. Utah State University Press, 1–20.
- CULTURAL ANALYSIS 2011. Vol. 9: ”Virtually Global”. [Online] < <http://socrates.berkeley.edu/~caforum/current.html> >
- DAVYDOVA, OLGA 2009: *Suomalaisena, venäläisenä ja kolmantena. Etnisyysdiskursseja transnationaalissa tilassa*. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja 57. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- KOZINETS, ROBERT V. 2010: *Netnography. Doing Ethnographic Research Online*. Los Angeles etc.: Sage.
- HOWARD, ROBERT GLENN 2008: Electronic Hybridity: The Persistent Processes of the Vernacular Web. – *Journal of American Folklore*. 121(480).
- KIRSHENBLATT-GIMBLETT, BARBARA 1996: The Electronic Vernacular. – George E. Marcus (ed.), *Connected: Engagements with Media*. University of Chicago Press, 26–66.
- LAITINEN, KATJA 2003: Mailman Tori – internet kenttänä. – Pekka Laaksonen, Seppo Knuutila & Ulla Piela (toim.), *Tutkijat kentällä*. Kalevalaseuran vuosikirja 82. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 356–370.
- OPEN FOLKLORE. [Online] < www.openfolklore.org > [25.5.2011]
- PÖYSÄ, JYRKI 1994: Taustaa elektrolorismille. – *Elore* 1/1994. [Online] < http://www.elore.fi/arkisto/1_94/poy.194.html >
- SAARIKOSKI, PETRI & SUOMINEN, JAAKKO & TURTIAINEN, RIIKKA & ÖSTMAN, SARI (toim.) 2009: *Funetista Facebookiin. Internetin kulttuurihistoria*. Helsinki: Gaudeamus.
- SUOMINEN, JAAKKO 2009: Johdannoksi: netin kulttuurihistoriaa. – Petri Saari-

- koski & Jaakko Suominen & Riikka Turtiainen & Sari Östman (toim.), *Funetista Facebookiin. Internetin kulttuurihistoria*. Helsinki: Gaudeamus, 7–22.
- THE FOLKLORIST'S WEB HANDBOOK. A collection of research resources for scholars and students of folklore. [Online] < <http://folklorehandbook.blogspot.com/> > [25.5.2011]
- TILASTOKESKUS 2010: Tieto- ja viestintäteknikan käyttö 2010. Internet vuoro-vaikutuksen välineen. Suomen virallinen tilasto. Helsinki: Tilastokeskus. [Online] < http://www.stat.fi/til/sutivi/2010/sutivi_2010_2010-10-26.fi.pdf >
- TURTAINEN, RIIKKA & ÖSTMAN, SARI 2009: Tavistaidetta ja verkkoviihdettä. Omaehtoisten verkkosisältöjen tutkimusetiikkaa. – Maarit Grahn & Maunu Häyrynen (toim.), *Kulttuurituotanto. Kehykset, käytäntö ja prosessit*. Tietolipas 230. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 336–358.
- TUUVA-HONGISTO, SARI 2007: *Tilattuja Tarinoita. Etnografinen tutkimus pohjoiskarjalaisesta tietoyhteiskunnasta*. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja 47. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- UOTINEN, JOHANNA 2005: *Merkillinen kone. Informaatioteknologia, kokemus ja kertomus*. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja 40. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- ÖSTMAN, SARI 2008: Elämäjulkaiseminen – Omaelämäkerrallisten traditioiden kuopus. – *Elore* 2/2008, 1-24. [Online] < http://www.elore.fi/arkisto/2_08/ost2_08.pdf >